

УДК 330.1

DOI 10.18524/2413-9998.2022.2(51).274365

А. В. Кудінова,

доктор економічних наук, доцент

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,

пр. Перемоги 54/1, м. Київ, 03057, Україна

e-mail: alevtyna.kudinova@kneu.edu.ua

О. В. Кир'янова,

кандидат економічних наук, доцент,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,

пр. Перемоги 54/1, м. Київ, 03057, Україна

e-mail: elena.kirianova@kneu.edu.ua

І. В. Дворник,

кандидат економічних наук,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,

пр. Перемоги 54/1, м. Київ, 03057, Україна,

e-mail: i_dvornik@ukr.net

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ЕКОНОМІКА ТА СОЦІАЛЬНИЙ ІНЖИНІРИНГ: СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ

У статті досліджено теоретичні та методологічні аспекти експериментальної економіки та соціального інжинірингу. З'ясовано зміст категорії «соціальний інжиніринг», проведено порівняльний аналіз підходів, визначено методологічні принципи реалізації соціального інжинірингу. Так, виявлено, що переважна більшість вітчизняних вчених розглядає соціальний інжиніринг з позиції системи конструювання нової соціальної дійсності, специфічної суспільної практики управління індустріальними об'єктами, експериментальної технології зміни суспільного буття. Експериментальна економіка, як один з новітніх напрямків економічної науки, проаналізована в контексті ключових досліджень нобелівських лауреатів, представників експериментальної економіки. Незважаючи на певну схожість соціальної інженерії та експериментальної економіки, авторами проведено критичний аналіз цих двох напрямків, виявлено принципові відмінності у підходах, межі та можливості кожного.

Ключові слова: соціальний інжиніринг, експеримент, експериментальна економіка, когнітивні упередження, раціональний вибір

Постановка проблеми у загальному вигляді. Останні 30-50 років розвитку економічної науки ознаменувались бурхливим розвитком нових напрямків досліджень, а міждисциплінарність, яка сьогодні все більш входить в суспільні науки, лише посилила цей тренд. Поведінко-

ва економіка, глобальна політекономія, експериментальна економіка, соціальний інжиніринг, інформаційна економіка, постіндустріальна економіка тощо. Зокрема, глобальні інституційні зміни, пандемія Covid-19 та війна з Росією зумовили актуалізацію поняття «соціальний інжиніринг» у вітчизняному соціоекономічному та політичному просторі, а результати досліджень експериментальної економіки активно використовуються не лише в фундаментально-теоретичних дослідженнях, але й в реальній господарській практиці, що абсолютно по-іншому розвертає статус економічної науки – економіка стає дійсно емпіричною наукою. Дослідження вчених, представників експериментальної економіки, доводять, що динаміка та вектор суспільного прогресу залежить від рівня критичності сприйняття суспільством власних рішень, їх ефективності та вміння впливати на сформовану інституціональну систему. Наскільки надбання експериментальної економіки, результати багаторічних емпіричних досліджень та реальної економічної практики можуть бути корисними з позицій інжинірингу поточних та майбутніх соціальних трансформацій в Україні?

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Обґрунтуванню різних аспектів соціального інжинірингу та експериментальної економіки присвячені дослідження як закордонних, так і вітчизняних вчених. Зокрема, вони розглядаються в роботах І. Бондаренка, Т. Веблена, Ф. Гуала, Д. Канемана, Д. Курбанмурадова, А. Маедча, Дж. Міля, К. Поппера, Г. Почепцова, В. Різуна, Е. Рот, В. Сміта, В. Соколова, Р. Талера, Ч. Хаднагі, Д. Хамме, О. Холод, Л. Шеплі та ін.

Попри значний обсяг напрацювань у сфері розробки та реалізації соціально-економічних програм за використання методології соціального інжинірингу та інструментарію експериментальної економіки, потребує категоріального визначення та уточнення меж та можливостей цих двох підходів та напрямків економічної науки.

Постановка завдання. Дослідити теоретичні аспекти соціального інжинірингу та експериментальної економіки, провести їх порівняльний аналіз та вивчити науковий та соціальний потенціал.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вітчизняна економічна наука все більш активно використовує категорію «соціальний інжиніринг». Історія становлення самої дефініції являє собою синергію економічних, психологічних, філософських, соціологічних, політологічних, релігійних технологій. Як підкреслила І. Бондаренко, поняття

«соціальний інжиніринг» має «унікальну здатність концептуальної адаптивності до будь-якої професійної сфери людини; воно стало міждисциплінарною категорією, що позначає технологічні й наукові параметри конструювання реальної й віртуальної дійсності» [1, с. 18].

Зауважимо, що термінологічно у загальносвітовому науковому дискурсі вживається «social engineering», тоді як у доробку вітчизняних науковців можемо зустріти як «соціальний інжиніринг», так і «соціальну інженерію», що є тотожними поняттями.

Переважає більшість вітчизняних вчених розглядає соціальний інжиніринг з позиції системи конструювання нової соціальної дійсності, специфічної суспільної практики управління індустріальними об'єктами, експериментальної технології зміни суспільного буття.

Науково-теоретичний контекст даної категорії суттєво відрізняється від розповсюдженого у ненаукових колах тлумачення його як глобальної маніпулятивної практики, алгоритму впровадження жорстко регламентованої моделі суспільства або «мистецтва зламу людини» («The Art of Human Hacking»).

Тривалий час в розрізі стрімкого розвитку інформаційних технологій досить поширеним було тлумачення соціального інжинірингу виключно як інструменту втручання у інформаційні системи у тому числі кібершахрайство, вішинг, кібербулінг, що цілком логічно зумовило негативне суспільне сприйняття. Наприклад, фахівці Центру інноваційних технологій «Програма» наголошують, що соціальна інженерія є спеціальною методикою маніпуляції, яка допомагає змусити людину віддати зловмисникам необхідні дані завдяки використанню людських слабкостей, емоцій, страхів, довіри або зацікавленості. Відповідно, типовим є визначення соціального інжинірингу як методу несанкціонованого доступу до інформації або систем зберігання інформації без використання технічних засобів з метою крадіжки інформації, паролів, даних тощо. Основною відмінністю від простого злому є те, що в ролі об'єкта атаки обирається не машина, а людина. Зауважимо, що такий підхід суттєво обмежує сутнісні характеристики соціальної інженерії як особливої діяльності, орієнтованої на цілеспрямовану зміну й регулювання різних організаційних структур.

Ключові вітчизняні дослідники соціального інжинірингу наголошують на хибності звуження до управління масовими комунікаціями і, відповідно, зведення до інструментів пропаганди чи інформаційно-пси-

хологічних масових операцій у ЗМІ. Так, наприклад, Г. Почепцов у багатьох своїх наукових статтях підкреслює, що саме соціальні комунікації є інструментарієм для соціального інжинірингу, а не навпаки, тоді як В. Різун додає, що проєктування й впровадження соціальних комунікацій є «справою соціального інжинірингу». О. Холод також пропонує визначати соціальні комунікації як інструментарій соціальної інженерії, спрямований «на регулювання соціальних дій, взаємодій і соціальних відносин у суспільстві» [1-4].

Перші згадки про соціальний інжиніринг простежуються ще наприкінці XIX століття у статті «Some Neglected Points in the Theory of Socialism» американського економіста, соціолога, автора теорій «демонстративного споживання» та «бездіяльного класу» Т. Веблена, який зазначає, що «сучасне суспільство надає такі матеріали, з яких системно зводиться індустріальна структура; ця структура різниться від нинішньої, що зумовлює проблему конструктивного соціального інжинірингу, яка вимагає розгляду надто глибоких деталей».

Суттєвий вплив на становлення соціального інжинірингу здійснили напрацювання «поелементної інженерії» К. Поппера, який досліджував технології реформування суспільства, наголошуючи на неприпустимості «несистематичного та грубого, зате амбітного і рішучого застосування змін».

Відсутність єдиного концептуального теоретико-методологічного підходу до вивчення процесів соціального інжинірингу зумовлює жвавий науковий диспут також щодо його верифікованої дефініції. Серед замінників поняття «соціальний інжиніринг» можна зустріти: «соціальне прогнозне проєктування», «стратегічне суспільне планування», «соціальна інноватика», «ігрове моделювання», «соціальне маніпулювання» та інші. Основним аргументом прихильників категорії «соціальний інжиніринг» є те, що саме використання терміну «інжиніринг» суттєво збагачує зміст досліджуваної категорії. Так, інжиніринг (від англ. «engineering» — споруджувати, проєктувати, влаштовувати, затівати, придумувати, винаходити) - це сукупність інтелектуальних видів діяльності, що має своєю кінцевою метою отримання найкращих (оптимальних) результатів від капіталовкладень чи інших витрат, пов'язаних з реалізацією проєктів різного призначення за рахунок найбільш раціонального підбору та ефективного використання матеріальних, трудових, технологічних і фінансових ресурсів у їх єдності і взаємозв'язку,

а також методів організації та управління, на основі провідних науково-технічних досягнень і з урахуванням конкретних умов.

Разом з тим один з вітчизняних популяризаторів концепції соціального інжинірингу Г. Почепцов розглядає його «як набір соціо- та психотехнологій, створених для управління великими масами людей», що спрямований на створення нової символічної карти світу, в результаті чого ми отримуємо «нові ідентичності, нові межі норм поведінки, нові об'єкти для поклоніння і навіть нових ворогів» [2, с. 5; 18]. О. Холод визначає соціальний інжиніринг як процес ідентифікації наявних моделей соціальної взаємодії та формування нової моделі такої взаємодії на базі існуючих та верифікації запропонованих моделей соціальної взаємодії [6]. На думку В. Різуна, соціальна інженерія є сукупністю гуманітарних технологій, спрямованих на управління людиною, групами, суспільством і суспільствами в плані налагодження соціальної взаємодії за допомогою передачі соціально значущих знань [3].

В.Соколов зауважує, що «соціальний інжиніринг — це сукупність підходів прикладних соціальних наук, які орієнтовані на цілеспрямовану зміну організаційних структур, що визначають людську поведінку і забезпечують контроль за нею, або комплексний підхід до вивчення і зміни соціальної реальності, заснований на використанні інженерного підходу і наукомістких технологій» [4, с. 8].

«Триєдиний принцип реалізації соціальної інженерії» (який базується, на думку автора моделі О. Холода, полягає в розчленуванні цілого (продукту соціальних дій, взаємодій і відносин) на його структурні три частини (етапи) реалізації, а саме: перший етап – ідентифікація моделей соціальних дій, взаємодій і відносин, що функціонують у суспільстві; другий етап – моделювання (створення нових моделей) за результатами ідентифікованих соціальних дій, взаємодій і відносин; третій етап – верифікація (практична перевірка) моделі, створеної на другому етапі), реалізується наступним чином [6, с 21-24]:

1) предмет вивчення повинен спочатку бути ідентифікованим за своїми характеристиками як соціальний процес. Ідентифіковані характеристики дають можливість «дізнатися» про модель соціального процесу як адекватну/неадекватну для реалізації завдання фахівця із соціального інжинірингу;

2) на базі встановленої моделі (за умови її відповідності для вирішення поставлених завдань) відбувається її трансформація або

створення нової моделі соціального процесу;

3) нова модель соціального процесу обов'язково перевіряється завдяки пілотним проєктам і тільки після підтвердження ефективності моделі «монтується» фахівцями у свідомість суспільства й реалізується непомітно як об'єктивний соціальний процес.

На перший погляд, експериментальна економіка та соціальний інжиніринг мають прямий зв'язок: результати досліджень вчених експериментаторів покладені в методологію соціального інжинірингу.

Експериментальна економіка – це один з найсучасніших напрямків розвитку економічної науки, в якому людська поведінка вивчається не лише як поведінка *homo economicus*, а у сукупності впливу в тому числі й неекономічних факторів. Вивчається поведінка економічних агентів і у контрольованих лабораторних умовах, і у польових ситуаціях, а не просто як математичні моделі. Хоча і Дж. Міль, і Ф. Гуала в різні часи відмічали, що «є властивість, спільна майже у всіх моральних наук, що відрізняє їх від багатьох природничих наук – майже повна відсутність можливості проводити в них експерименти» [9].

Тим не менш, економіка все більше використовує природні та лабораторні експерименти, основною метою проведення яких є вивчення вибору людей в певних обставинах для підвищення ефективності економічної політики. Нобелівська премія В. Сміта у 2002 році була присуджена за розробку методології, що дозволила дослідникам тестувати нові економічні політики, тобто вивчати вплив змін до того, як вони будуть реалізовані. Перші експерименти В. Сміта були присвячені вивченню теоретичних рівноважних цін та їх порівняння з реальними рівноважними цінами. Виявилось, що попри наявність різних когнітивних викривлень, традиційна економіка все ж може робити точні прогнози поведінки групи людей. Навіть групи з упередженою поведінкою та обмеженою інформацією досягають рівноважної ціни через спонтанну взаємодію.

У 2002 році Нобелівську премію отримав також Д. Канеман за інтеграцію висновків психологічних досліджень в економічну науку, особливо стосовно людських суджень та прийняття рішень в умовах невизначеності.

У 2012 році лауреатами Нобелівської премії стали Елвін Рот та Ллойд Шеплі. Л. Шеплі – представник теоретичної науки, в той час як Е. Рот – фахівець з теорії ігор, який успішно застосував математичні

моделі для розв'язання системних проблем. У повідомленні Нобелівського комітету зазначалось, що «незважаючи на те, що дослідники працювали незалежно один від одного, комбінація базової теорії Шеплі та емпіричних досліджень Рота принесла багаті плоди й поліпшила роботу багатьох областей ринку». Зокрема ми можемо говорити про теорію стабільного розподілу та практику ринкового дизайну.

І якщо В. Сміт і Д. Канеман отримали премію за методологічний прогрес, то Е. Рот — за фактичні лабораторні результати із використанням інструментарію експериментальної економіки та його застосування у дослідницьких проблемах.

Річард Талер, який був нагороджений Нобелівською премією у 2017 році за вивчення психологічних аспектів прийняття економічних рішень, довів важливість експериментальних методів у розкритті глибоких психологічних явищ, зокрема, контролю, соціальних уподобань, вибору в різних контекстах.

На наш погляд, така увага світової науки до досліджень вчених-експериментаторів, свідчить про широке визнання експериментальної економіки академічною спільнотою, активне використання результатів лабораторних та польових експериментів у покращенні архітектури вибору тощо, а отримання такої високої нагороди підкреслило внесок Р. Талера у методологію державної політики, заснованої на підштовхуванні (nudge).

Саме тут, на наш погляд, криється можливий перетин двох напрямків – соціального інжинірингу та експериментальної економіки. В. Різун запропонував методологію дослідження соціальних комунікацій як виду соціальної інженерії, конструювання та організації соціальних процесів, суспільної взаємодії. Так, комунікаційні об'єкти в соціальному вимірі повинні вивчатися з позицій таких методологічних положень [3, 5]:

1. «фіксація досліджуваного об'єкта в природній для нього системі суспільних координат (зв'язок із соціальною групою, фахом, віком, освітою, переконаннями, вірою тощо)»;
2. «спостереження за досліджуванним об'єктом у соціальних умовах»;
3. «експериментування з досліджуванним об'єктом у реальних або лабораторно відтворених соціальних умовах»;
4. «опис результатів спостережень чи експериментів відносно со-

ціально заданих параметрів»;

5. «аналіз результатів досліджень у соціально заданому контексті»;

6. «соціально зорієнтована інтерпретація результатів аналізу».

Більш того, підсумовуючи різнобічні підходи вітчизняних та зарубіжних вчених до розуміння соціального інжинірингу, можна окреслити його основні принципи:

- об'єктом соціального інжинірингу є процеси конструювання соціальних змін спочатку в колективній свідомості суспільства, а потім – у його реальному житті
- соціальний інжиніринг може розглядатися як мистецтво управління суспільством, при цьому повинен підлягати постійному контролю та своєчасному коригуванню з боку фахівців, зважаючи, що його результати стають відчутними для багатьох сфер буття;
- соціальний інжиніринг формує соціальну матрицю саме за допомогою соціальних комунікацій, які виконують два основних завдання: по-перше, сформувати та підтримати нові суспільно значущі об'єкти, по-друге, заблокувати/дестабілізувати старі об'єкти, цінності, пріоритети;
- соціальний інжиніринг трансформує суспільство виключно «м'якими методами», застосовуючи експериментальні системні ідеї до актуальних соціальних проблем, а вплив на масову аудиторію прораховується, базуючись на гостроті цих проблем;
- соціальний інжиніринг сконструйований людьми, не є природним процесом і керується фахівцями – «соціальними інженерами»;
- «соціальні інженери» займаються переважно соціальними проблемами на виробництві або у сфері взаємодії з громадськістю, і, як правило, мають інтегративні компетентності з економіки, соціології, соціальної психології, фізіології, інформаційної безпеки.

Своєю чергою, експериментальна економіка базується на наступних методологічних принципах:

- вивчення ефективності економічних принципів та стратегій в лабораторних та природних умовах;
- експерименти використовуються, коли необхідно зрозуміти причини та фактори, що впливають на функціонування ринку
- експериментальна економіка дає картину поведінки ринку та того, як учасники реагують на стимули – зазвичай грошові засоби;

- планування експерименту виходить з того, що власна цінність пропонується як благо;
- експерименти дозволяють проаналізувати механізм прийняття рішень, проте не дають соціальної та моральної оцінки прийнятим рішенням, оцінюючи лише їх перспективу з точки зору раціональності (в тому числі, майбутніх вигід індивіда як представника суспільства, а значить, і суспільних вигід);
- економічний контекст експериментів поступово замінюється на вивчення уподобань щодо неринкових товарів та розробку механізмів виявлення уподобань, які можуть усунути гіпотетичну упередженість – основну проблему, що виникає у цьому контексті;
- контрольовані лабораторні експерименти забезпечують спостереження та контроль над змінами, польові – «природність» вибору, відсутність «викривлень» лабораторії.

На перший погляд, експериментальна економіка є методологічною та емпіричною основою для соціальних інженерів, які можуть використовувати результати експериментальних досліджень у «соціальному конструюванні». Однак ми б звернули увагу на засадничі відмінності між цими, здавалось би, близькими підходами.

По-перше, це об'єкт дослідження. В експериментальній економіці це людина та її вибір. Об'єктом соціального інжинірингу є процеси конструювання соціальних змін спочатку у колективній свідомості суспільства, а потім – у його реальному житті.

По-друге, як було зазначено вище, соціальний інжиніринг може розглядатися як мистецтво управління суспільством, при цьому повинен підлягати постійному контролю та своєчасному коригуванню з боку фахівців, зважаючи, що його результати стають відчутними для багатьох сфер буття. Експериментальна економіка виходить з того, що вивчення людського вибору дозволить підвищити ефективність економічних програм та політик, оскільки будуть враховані не лише соціальна, політична, економічна необхідність реалізації таких програм, але й уподобання (позитивні чи негативні) індивідів, і, відповідно, їх відношення до підтримки або заперечення політик. Мова не йде про конструювання соціальних процесів чи структури. Мова йде про розробку компенсаторних механізмів незнання індивідами економічних законів, математичного моделювання та прогнозування наслідків прийнятих рішень за наявного їх впливу на економічні процеси.

Класичний приклад – «План 401(k)». Це найбільш розповсюджений тип пенсійних планів в США, що дозволяє робітникам вносити на свої особисті пенсійні рахунки частину заробітної плати. Долучитись до такого плану можна у кілька способів. Компанія-роботодавець може записати в цей план робітника «за замовченням» (у робітника є право виходу з плану), тобто з першого дня роботи починаються відрахування на персональний пенсійний рахунок робітника. Компанія-роботодавець може також «за замовченням» не записувати в цей план робітника (у робітника є право увійти в цей план), і, відрахувань на персональний пенсійний рахунок не буде, поки робітник документально не заявить про бажання таких відрахувань.

З точки зору раціонального вибору, схеми абсолютно еквівалентні та рівнозначні. Відсоткове відношення на підприємствах тих, хто підтримує план і тих, хто не бере в ньому участь не має змінюватись, залежно від того, яку схему «за замовченням» пропонує роботодавець. Проте, згідно з дослідженнями, після переходу до схеми автоматичних відрахувань, охоплення робітників у трьох корпораціях США, збільшилось за 6 місяців майже в 3 рази – з 26-43% до 86-96% [7]; за результатами іншого аналогічного експерименту – приблизно з 50% до 89% охоплення. Цей та аналогічні природні експерименти актуалізували вивчення залежності від контексту – неузгодженості, ендогенності уподобань. Як зауважували Санштайн та Талер, залежність від контексту стирає само поняття «уподобання», оскільки вони не лежать в основі вибору, а фактично формуються безпосередньо в момент вибору. «Якщо те, як організований опис наявних альтернатив, має помітний ефект на вибір споживачів, то тоді жодних справжніх (true) уподобань у них формально не існує» [10].

Такий висновок вчених підштовхнув до дискусій про державне втручання з метою мінімізації подібних екстерналій через державні інтервенції, які б раціоналізували поведінку індивідів. Мова йде про різні види економічної політики – від соціальної до регуляторної, яка б враховувала притаманні індивідам поведінкові нераціональності.

По-третє, суб'єкти соціального інжинірингу та експериментальної економіки. У першому випадку – це соціальні інженери, які мають інтегративні компетентності з економіки, соціології, соціальної психології, фізіології, інформаційної безпеки. У другому – держава.

І, на наш погляд, це принципова відмінність. Експериментальна/по-

ведінкова економіка не ставить за мету як непомітне «вмонтовування» певних ідей/цінностей/правил у свідомість суспільства, так і соціальні трансформації. Ліберальний патерналізм, який міг би об'єднати ці два підходи, так званий *nudge* або підштовхування. Проте дискусії о межах та можливостях цього методу досі тривають. І стосуються вони як раз профілю соціального інженера або, як іноді його називають прихильники ліберального патерналізму, соціального планувальника.

Ще у 1936 році К. Поппер підкреслював, що неправильне застосування ідей соціального інжинірингу та конструювання суспільних інститутів неминуче призводить до гальмування соціального розвитку, і цей постулат не втратив своєї актуальності у на час. На думку К. Поппера, подібно до того, як основним завданням інженера-фізика є проектування, удосконалення і експлуатація машин, завдання соціального інженера полягає в проектуванні та реконструкції соціальних інститутів, а також в управлінні ними.

Фактично на соціального інженера покладаються функції розподілу ресурсів, ранжування пріоритетів, блокування або дестабілізації цінностей. Зауважимо, що впродовж розвитку ринкової економіки такі комплексні філософсько-соціально-економічні завдання ніколи не покладались на окремих осіб. Яким має бути цей інженер? Як щодо його упередженості? Якої кількості обробки інформації про індивідуальні уподобання та доступні ресурси, він потребує? Як ця інформація узгоджується з його розумінням добробуту (що, по суті, буде остаточно визначати розподіл)?

Якщо суб'єктом є держава, а, вірніше, державна політика, то завдання трохи змінюється – необхідно розробити стимули, які б враховували всі когнітивні упередження та дозволили людям прийняти рішення, якби вони були здатні приймати рішення раціонально. Санштейн та Талер наголошували, що підштовхування – це орієнтований вільний вибір.

Більше того, останні дослідження [8] показують переоцінку впливу підштовхування як методу управління соціальним або економічним вибором. Лише 62% процедур підштовхування є статистично значущими. Середній розмір ефекту підштовхувань 21%, і він залежить від контексту. Підштовхування виявилось неефективним і навіть мало неприємні наслідки в деяких дослідженнях. Це теж актуалізує питання про ефективність *nudge* та за яких умов.

Висновки. Попри близькість та схожість деяких методологічних засад соціального інжинірингу та експериментальної економіки, вони залишаються окремими напрямками розвитку суспільних наук. Соціальний інжиніринг концентрує увагу на соціальних процесах, моделюванні та управлінні змінами у соціальній матриці. Експериментальна економіка фокусується на економічних проблемах, підвищенні ефективності економічних стратегій суспільства за рахунок зниження впливу нераціонального компонента на процес прийняття рішень окремими індивідами та розробки відповідних стимулів економічної політики.

Обидва напрямки поки що не розробили механізми захисту від можливого негативного впливу власного інструментарію, неефективних рішень соціальних інженерів та впливу окремих лобістських інститутів на економічну політику держави.

Список використаної літератури

1. Бондаренко І. Концептуалізація поняття “соціальний інжиніринг” в індустріальних парадигмах та мас-медійних практиках. *Діалог: Медіа студії*, 2017, №23, С. 17-36.
2. Почепцов Г. Г. Соціальний інжиніринг : соціо- і психотехніки управління великими масами людей. Київ : Альтерпрес, 2010. 254 с.
3. Різун В. В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій. Київ, 2011. URL: http://journalib.univ.kiev.ua/Nacherky_do_metodologiyi.pdf
4. Соколов В. Ю., Курбанмурадов Д. М. Методика протидії соціальному інжинірингу на об’єктах інформаційної діяльності. *Кібербезпека: освіта, наука, техніка*. 2018. № 1(1). С. 6–16.
5. Стратегія соціального інжиніринга URL: <https://cit-program.com/social-engineering/>
6. Холод О. М. Соціальний інжиніринг і соціальні комунікації: порівняльний аналіз. *Український інформаційний простір*. 2014, вип. 3. С. 202–208.
7. Beshears J., Choi J., Laibson D. I., Madrian B. C. How are preferences revealed? *Journal of Public Economics*. 2008. Vol. 92, Issue 8-9. P. 1787-1794.
8. Humme D., Maedche A. How effective is nudging? A quantitative review on the effect sizes and limits of empirical nudging studies. *Journal of Behavioral and Experimental Economics*. 2019. Vol. 80. P. 47-58.
9. Guala, F., Mittone L. Experiments in economics: External validity and the robustness of phenomena. *Journal of Economic Methodology*. 2005. Vol 12, Issue 4. P. 495-515.
10. Thaler R. H., Sunstein C. R. Libertarian paternalism. *American Economic Review*. 2003. Vol. 93, Issue 2. P. 175-179.

Стаття надійшла 11.10.2022 року

A. V. Kudinova,

Doctor of Economic Sciences, Associate professor
Kyiv Vadym Hetman National Economic University
Peremohy Av. 54/1, Kyiv, 03057, Ukraine
e-mail: alevtyna.kudinova@kneu.edu.ua

O. V. Kyrianova,

PhD in Economic, Associate professor
Kyiv Vadym Hetman National Economic University
Peremohy Av. 54/1, Kyiv, 03057, Ukraine
e-mail: elena.kirianova@kneu.edu.ua

I. V. Dvornyk,

PhD in Economic,
Head of the Department of postgraduate and postdoctoral studies
Kyiv Vadym Hetman National Economic University
Peremohy Av. 54/1, Kyiv, 03057, Ukraine
e-mail: i_dvornik@ukr.net

EXPERIMENTAL ECONOMY AND SOCIAL ENGINEERING: COMMON AND DIFFERENT

The last 30-50 years of the development of economic science were marked by the rapid development of new directions of research, and interdisciplinary, which today is increasingly entering the social sciences, only strengthened this trend. Behavioral economics, global political economy, experimental economics, social engineering, information economics, post-industrial economics, etc. In particular, global institutional changes, the Covid-19 pandemic and the war with Russia led to the actualization of the concept of "social engineering" in the domestic socio-economic and political space, and the results of experimental economics research are actively used not only in fundamental and theoretical research, but also in real economic practice. which unfolds the status of economic science in a completely different way - economics becomes a truly empirical science. The article examines theoretical and methodological aspects of experimental economics and social engineering. The content of the "social engineering" category was clarified, a comparative analysis of approaches was carried out, and the methodological principles of the implementation of social engineering were determined. Thus, it was found that the vast majority of domestic scientists consider social engineering from the standpoint of a system of constructing a new social reality, a specific social practice of managing industrial objects, and an experimental technology for changing social life. Experimental economics, as one of the newest directions of economic science, is analyzed in the context of key studies of Nobel laureates, representatives of experimental economics. Despite certain similarities between social engineering and experimental economics, the authors conducted a critical analysis of these two directions, identified fundamental differences in approaches, limits, and opportunities of each.

Keywords: social engineering, experiment, experimental economy, cognitive

biases, rational choice.

References

1. Bondarenko I. (2017) Kontseptualizatsiia poniattia "sotsialnyi inzhynirynh" v industrialnykh paradyhmakh ta mas-mediinykh praktykakh [Conceptualization of the concept of "social engineering" in industrial paradigms and mass media practices]-Dialogue: Media Studies, Vol. 23, P. 17-36.[in Ukrainian].
2. Pohepcov G. (2010) Sotsialnyi inzhynirynh : sotsio- i psykhotekhniky upravlinnia velykymy masamy liudei [Social engineering: socio- and psychotechnical management of large masses of people] - Kyiv: Alterpress [in Ukrainian].
3. Rizun V. (2011) Nacherky do metodolohii doslidzhen sotsialnykh komunikatsii [Outlines of social communication research methodology]. URL: http://journalib.univ.kiev.ua/Nacherky_do_metodologiyi.pdf[in Ukrainian].
4. Sokolov V., Kurbanmuradov D. (2018) Metodyka protydii sotsialnomu inzhynirynhu na obiektakh informatsiinoi diialnosti. Kiberbezpeka: osvita, nauka, tekhnika [Methods of countering social engineering at the objects of information activity. Cyber security: education, science, technology]. Vol. 1(1). P. 6–16 [in Ukrainian].
5. Stratehiia sotsialnoho inzhynirynha [Strategy of social engineering] URL: <https://cit-program.com/social-engineering/>[in Ukrainian].
6. Holod O. (2014) Sotsialnyi inzhynirynh i sotsialni komunikatsii: porivnialnyi analiz [Social engineering and social communications: a comparative analysis]. Ukrainian information space, Kyiv, KNYKaM, Vol. 3, P. 202–208 [in Ukrainian].
7. Beshears, John, James J. Choi, David I, Laibson and Brigitte C. Madrian (2008). How are preferences revealed. *Journal of Public Economics* 92(8), 1787-94
8. Humme D., Maedche A. (2019) How effective is nudging? A quantitative review on the effect sizes and limits of empirical nudging studies. *Journal of Behavioral and Experimental Economics*. Vol. 80. P. 47-58
9. Guala, F., Mittone (2005) Experiments in economics: external validity and the robustness of phenomena. *Journal of Economic Methodology* 12(4), 495-515
10. Thaler, Richard H., and Cass R. Sunstein (2003). Libertarian paternalism. *American Economic Review* 93(2), 175-179